

УДК 373.2.064.1:[373.2.016:81](045)

Алла ЗАЛІЗНЯК

orcid.org/0000-0002-5255-385X

кандидат педагогічних наук, доцент

доцент кафедри дошкільної освіти,

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

(Умань, Україна) amz423422@gmail.com

СПІВПРАЦЯ ВИХОВАТЕЛІВ З БАТЬКАМИ У ФОРМУВАННІ МОВЛЕННЕВОЇ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА

У статті предметом розгляду є співпраця вихователів з батьками у формуванні мовленнєвої особистості дошкільника. Метою статті є дослідження сутності поняття «мовленнєва особистість» та педагогічної співпраці вихователів закладів дошкільної освіти з батьками дошкільників. Виокремлено три етапи, що сприяють формуванню сучасної людини як особистості. Зазначено, що кожному етапі розвитку людини вагому роль відіграє мова, яка виступає як засіб навчання і виховання людини, введення її у процес суспільного розвитку. Звернено увагу на те, що мовлення людини розвивається в ході мовленнєвої діяльності. Кожний із видів мовленнєвої діяльності має важливе значення для формування людини як мовленнєвої особистості. Підкреслено, що саме на етапі дошкільного дитинства шліфується звуковимова, розширюється лексичний запас, удосконалюються граматичні вміння, дитина засвоює засоби мовленнєво-комунікативної поведінки, яка створює її індивідуальне-мовленнєве «обличчя». Так формується мовленнєва особистість. Наголошено, що модернізація дошкільної освіти не може не торкнутися сучасної сім'ї. Звернено увагу на те, що важливо залучати батьків до процесу оновлення змісту форм і методів освіти своїх дітей, викликати бажання перенести доцільне в практику сімейного виховання. В основі «нової філософії» співпраці сім'ї і закладу дошкільної

освіти лежить ідея відповідальності батьків за виховання дітей. Акцентовано увагу на тому, що тому перед вихователями стоїть першочергове завдання: допомогти батькам у розвитку правильного мовлення дитини та формуванні мовленнєвої особистості. Вкрай важливо узгодити позиції та очікування вихователів та батьків, гуманізувати співпрацю. Виділено форми батьківської просвіти. Зазначено, що успіх взаємодії батьків і вихователів, а отже позитивний вплив на виховання дитини значною мірою будуть залежати від відносин, які складатимуться між вихователем і батьками дітей. В подальшому дослідженні планується розгляд традиційних та нетрадиційних форм співпраці вихователів з батьками щодо формування мовленнєвої особистості дошкільника.

Ключові слова: вихователі, батьки, діти дошкільного віку, мовленнєва особистість, співпраця, заклад дошкільної освіти.

Alla ZALIZNYAK

orcid.org/0000-0002-5255-385X

*PhD in of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Associate Professor at the Department of Preschool Education,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University
(Uman, Ukraine) amz423422@gmail.com*

COOPERATION OF EDUCATORS WITH PARENTS IN THE FORMATION OF SPEECH PERSONALITY OF THE PRE-SCHOOL PUPILS

In the article, the subject of consideration is the cooperation of educators with parents in the formation of the speech personality of a preschooler. The purpose of the article is to study the essence of the concept of "speech personality" and the pedagogical cooperation of preschool teachers with parents of preschoolers. Three stages are distinguished, which contribute to the formation of a modern person as an individual. It is noted that at each stage of human development, language plays an important role, which acts as a means of teaching and educating a person. Attention

is drawn to the fact that human speech develops in the course of speech activity, which includes: listening, speaking, reading and writing. Each of the types of speech activity is important for the formation of a person as a speech personality. It is emphasized that it is at the stage of preschool childhood that sound pronunciation is polished, the vocabulary is expanded, grammatical skills are improved, the child learns the means of speech and communicative behavior, which creates his individual speech "face". This is how a speech personality is formed. It is noted that the content components of speech personality include: personal, cultural, value. It is also noted that at the end of preschool age, children develop various types of speech competence. Attention was drawn to the fact that it is important to involve parents in the process of updating the content of the forms and methods of education of their children, to create a desire to transfer what is appropriate to the practice of family education. Attention is focused on the fact that educators have a primary task: to help parents in the development of the child's correct speech and the formation of a speech personality. It is extremely important to harmonize the positions and expectations of educators and parents, to humanize cooperation. Forms of parental enlightenment are highlighted. In further research, it is planned to consider traditional and non-traditional forms of cooperation between educators and parents regarding the formation of the speech personality of a preschooler.

Key words: *educator, parents, preschoolers, speech personality, cooperation, preschool education institution.*

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку дошкільної освіти передбачають орієнтацію на особистість дитини, створення сприятливих умов для формування мовленнєвої особистості дошкільника. Схарактеризувати мовленнєву особистість дитини неможливо без розвитку мовлення. Розвиток мовлення – складний психологічний процес, що обумовлений розвитком діяльності спілкування з дорослими та ровесниками в онтогенезі. Оволодіння рідною мовою, мовленням – важливе надбання дошкільників і розглядається в сучасній дошкільній освіті як загальна основа виховання та навчання дітей.

Своєчасний і якісний розвиток мовлення – важлива умова повноцінного мовленнєвого розвитку дошкільників. Мовленнєва особистість дошкільника включає в себе такі складові, як мовленнєва діяльність, мовленнєві здібності, спілкування, комунікація. Індивідуальний підхід та повага до дитини потребують активного ставлення батьків та вихователів до дитячих інтересів, нахилів, здібностей. Відтак, вкрай важливим є об'єднання виховних зусиль вихователів та батьків щодо формування мовленнєвої особистості дитини-дошкільника.

Аналіз досліджень. Питання результативності процесу розвитку мовлення дошкільників розкрито у працях багатьох науковців: А. Богуш, М. Вашуленко, Н. Гавриш, С. Гончаренко, Л. Калмикової, Т. Піроженко, Р. Тонкової-Ямпільської, Л. Федоренко та інших. Це викликано тим, що ступінь мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку певною мірою визначає й загальний рівень їхнього розвитку та завдяки якому відбувається соціалізація дітей.

Окремі аспекти мовленнєвої діяльності відображено в дослідженнях О. Амацьєвої, Л. Артемової, О. Білан, О. Лещенко, Н. Луцан, Л. Мацько, О. Монке, О. Трифонової, О. Шахнарович та інших.

Питання співпраці вихователів закладів дошкільної освіти та батьків дітей дошкільного віку розкрито у працях Л. Загик, О. Кононко, Т. Кулікової, Н. Лисенко, В. Маїшевої, Л. Островської, Н. Побірченко, В. Постового, Н. Химич та інших.

Метою статті є дослідження сутності поняття «мовленнєва особистість» та педагогічної співпраці вихователів закладів дошкільної освіти з батьками дошкільників.

Виклад основного матеріалу. Формування сучасної людини як особистості проходить кілька етапів: дошкільний, шкільний, професійний. На кожному з них людина розвиває й удосконалює свій інтелект, навички різних видів діяльності тощо. Серед аспектів розвитку визначаються: психічний, духовний, моральний, фізичний, мовний та інші.

На кожному етапі розвитку людини важливу роль відіграє мова. Мова – це засіб навчання і виховання людини, введення її у процес суспільного розвитку. Мова нерозривно пов'язана з усіма галузями суспільного життя. Рідна мова є основою існування етносу, своєрідним ланцюгом, що з'єднує нинішнє покоління з минулим і майбутнім. Засвоюючи рідну мову, дитина опановує поняття, які впливають на її розумовий розвиток.

Мовлення – процес використання конкретної мови конкретною людиною, процес індивідуальний. Мовлення як засіб спілкування є одним із основних видів діяльності, яким людина оволодіває у процесі онтогенезу. Мовлення людини розвивається в ході мовленнєвої діяльності, що охоплює: слухання, говоріння, читання і письмо. Кожний із видів мовленнєвої діяльності має важливе значення для формування людини як мовленнєвої особистості. Оволодівши вмінням слухати, говорити в сім'ї, а в школі – читати і писати, людина розвивається як повноцінний комунікабельний мовець. На етапі дошкільного дитинства шліфується звуковимова, розширюється лексичний запас, удосконалюються граматичні вміння, дитина засвоює засоби мовленнєво-комунікативної поведінки, яка створює її індивідуальне-мовленнєве «обличчя». Так формується мовленнєва особистість.

На думку відомого науковця А. Богуш: «Мовленнєва особистість дошкільника – це активний, ініціативний мовець, відкритий для спілкування, який легко і невимушено вступає у спілкування з дітьми і дорослими; застосовує мовні і немовні засоби виразності, володіє формулами мовленнєвого етикету, має розвинуті комунікативні здібності і достатній рівень розвитку рідного мовлення» (Богуш А. М. та ін., 2008: 46).

До змістових компонентів мовленнєвої особистості відносять:

- особистісний, тобто те індивідуальне, глибинне, що властиве людині від природи, батьків, родини;
- культурологічний, що враховує рівень освоєння культури як важливого засобу пробудження інтересу до мови і залежить насамперед від сім'ї, її культурного рівня;

– ціннісний, світоглядний, що ґрунтується на змісті виховання, розвитку особистості в суспільстві, тобто це система цінностей, життєвих позицій, якими мовець оволодіває впродовж тривалого періоду життя (Федяєва, 2009).

Підкреслимо, що зміст формування компетентності в дошкільному віці визначається програмами мовленнєвого розвитку дітей і Базовим компонентом дошкільної освіти. На кінець дошкільного віку у дітей необхідно сформувати різні види мовленнєвої компетенції: лексичну (здатність до адекватного використання лексем, доречне вживання образних виразів, приказок, прислів'їв, фразеологічних зворотів), фонетичну (формується у процесі роботи з виховання звукової культури мовлення), граматичну (охоплює формування граматичної правильності мовлення), діалогічну (стосується діалогічного і монологічного мовлення) та комунікативну (комплексне застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації) (Богущ, 1999). Це сприятиме успішному формуванню мовленнєвої особистості дитини дошкільного віку.

Модернізація дошкільної освіти не може не торкнутися сучасної сім'ї, залишити родину стороннім спостерігачем змін, що відбуваються на етапі дошкільного дитинства. Тому важливо залучати батьків до процесу оновлення змісту форм і методів освіти своїх дітей, викликати бажання перенести доцільне в практику сімейного виховання.

В основі «нової філософії» співпраці сім'ї і закладу дошкільної освіти лежить ідея відповідальності батьків за виховання дітей, покликаності соціальних інститутів (заклади дошкільної освіти, школи, позашкільні заклади) допомагати та спрямовувати їхню виховну діяльність.

Одним із напрямків співпраці сім'ї та закладу дошкільної освіти є мовленнєва підготовка дошкільників. Важлива роль у формуванні мовленнєвої особистості дитини належить сім'ї. Перші слова, перші речення, дитина вимовляє у колі рідних людей: батька, матері, бабусі та дідуся.

Проте, часто батьки не звертають уваги на розвиток мовлення своїх дітей, залишаються байдужими до їх мовленнєвих огріхів. Недоліки мовлення заважають спілкуванню з ровесниками, виникають перші образи, негативно

впливають на успішність навчання в школі, на інтелектуальний розвиток дитини.

Саме тому перед вихователями стоїть першочергове завдання: допомогти батькам у розвитку правильного мовлення дитини та формуванні мовленнєвої особистості. Дуже важливо навчити батьків повноцінно використовувати навіть мінімальний час, щоб спілкуватися з нею. Успіх мовленнєвого розвитку дошкільника залежить від мови батьків. Дитина навчається говорити завдяки слуху і здібності до наслідування. Діти дошкільного віку легко наслідують неправильну мову дорослих, переймають місцеву говірку, вживають діалектизми. Яскрава виразна мова батьків привертає увагу дітей. Виразність забезпечується інтонацією, що надає мові мелодійності; залежить від чіткої вимови слів, від використання логічних пауз.

Особливе місце в залученні сім'ї до формування мовленнєвої особистості дошкільника посідає педагогічна освіта батьків.

Сучасна дослідниця М. Машовець зазначає, що вирішення педагогічних проблем у сім'ї потребує спеціальної підготовки батьків, кваліфікованої допомоги фахівців та наукового забезпечення на теоретичному і практичному рівнях (Машовець, 2000).

Підготовка батьків до мовленнєвої діяльності дошкільника повинна передбачати підвищення рівня їхньої педагогічної культури. Педагогічна культура сучасних батьків потребує значного вдосконалення. Під педагогічною культурою розуміють такий рівень педагогічної підготовленості батьків, який відображає ступінь їх зрілості як вихователів і проявляється у процесі сімейного та суспільного виховання дітей. Формування педагогічної культури сім'ї – це просвітницька робота закладу дошкільної освіти, звернена до свідомості батьків, виконання функцій, пов'язаних з нормальною життєдіяльністю родини, розвитком взаємостосунків між членами сім'ї, здатністю до формування мовленнєвої особистості дошкільників. Допомогу сім'ї у вирішенні її педагогічних проблем повинен надавати педагогічний колектив дошкільного закладу. Зазначимо, що педагогічна підготовленість

батьків характеризується певною сумою психолого-педагогічних, фізіолого-гігієнічних і правових знань. Від рівня педагогічної культури батьків та мовної культури залежить мовленнєвий розвиток дітей, формування мовленнєвої особистості дошкільника.

Цінними для нашого дослідження є слова В. Сухомлинського: «Батьківська педагогіка, тобто елементарне коло знань матері й батька ... – це фундамент, основа всієї педагогічної теорії й практики» (Сухомлинський, 1976: 535-536). Великий педагог пропонував давати батькам елементарні педагогічні знання, а також безпосередньо залучати до обговорення проблем навчання і виховання. Важливим завданням вихователів є пропаганда педагогічних знань серед батьків.

Під час визначення змісту, форм педагогічної просвіти батьків вихователь повинен враховувати загальну підготовку і життєвий досвід батьків, їхню освіту, громадську позицію, особливості сімей (багатодітна, неповна, малозабезпечена), національні традиції, рівень виховного потенціалу конкретної родини та її мікроклімат. У процесі означеної роботи батьки будуть отримувати знання про зміст, завдання, методи, прийоми розвитку мовлення дошкільників.

Сьогодні вкрай важливо узгодити позиції та очікування вихователів та батьків, гуманізувати взаємодію, налаштуватися на потребу професійного та особистісного самовдосконалення. Для цього необхідно:

- ознайомлювати батьків з програмовими вимогами з розвитку мовлення дітей у закладі дошкільної освіти;
- ознайомлювати членів сім'ї з ефективними методами і прийомами розвитку мовлення дошкільника;
- розкрити важливість: засвоєння дитиною звуків рідної мови, формування граматичної правильності мовлення дітей, діалогічного та монологічного мовлення, збагачення лексики;
- надати батькам допомогу у вихованні впевненості у собі;
- формувати готовність спілкуватися з дитиною повсякчас.

Педагогічна просвіта батьків повинна мати цільове спрямування.

Зауважимо, що об'єднання зусиль допоможе створити розвивальний простір, сприятливий для повноцінного мовленнєвого розвитку, для формування мовленнєвої особистості.

Вихователі дошкільного закладу мають оволодіти знаннями щодо пошуку форм співпраці як з дітьми, так і з їхніми батьками.

Форми співпраці педагогів і батьків – це такі способи організації їх спільної діяльності, які ефективно впливають на формування мовленнєвої особистості дошкільника.

Форми батьківської просвіти розрізняються за:

– місцем проведення (у сім'ї, на нейтральній території, у закладі, на вулиці);

– характером спілкування (безпосереднім та опосередкованим, усним, письмовим, за допомогою технічних засобів зв'язку, із поєднанням видів спілкування);

– участю членів сімей (вся сім'я, обидва батьки, мати чи батько з дитиною, матері, батьки);

– кількістю сімей (індивідуальні, групові, масові або колективні);

– тривалістю (разові, короткочасні, постійнодіючі, пульсуючі);

– змістом (формування знань та умінь; батьківських якостей і рис; правильного ставлення до дитини);

– метою (обслуговуючі, реабілітаційні, профілактичні, супроводжуючі);

– впливом на сім'ю (ознайомлюючі, спонукальні, перетворювальні)
(Трубавіна, 2000).

Висновки. Таким чином, успіх взаємодії батьків і вихователів, а отже позитивний вплив на виховання дитини значною мірою будуть залежати від відносин, які складатимуться між вихователем і батьками дітей. Адже контакт двох вихователів – педагогів і батьків – крок до взаєморозуміння, до злагодженості, до гармонії, до набуття довіри, обміну духовними й емоційними цінностями, засвоєння педагогічного досвіду, знань, які вихователь і батьки

передають один одному. Від того, наскільки батьки й вихователі зможуть порозумітися, від гармонійних взаємин між батьками і вихователями, від єдності вимог у підході до дитини та створення необхідних умов великою мірою залежатиме формування мовленнєвої особистості дошкільника.

В подальшому дослідженні планується розгляд традиційних та нетрадиційних форм співпраці вихователів з батьками щодо формування мовленнєвої особистості дошкільника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богуш А. М., Трифонова О. С., Кисельова О. і ін. Формування мовної особистості на різних вікових етапах: монографія / за ред. А.Б. Богуш. Одеса: ПНЦ АПН України, 2008. 272 с.
2. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку: програма та метод. рекомендації / укл. А. М. Богуш. Одеса : Маяк, 1999. 83 с.
3. Машовець М. А. Підготовка студентів до співпраці з батьками дітей дошкільного віку : навчально-методний посібник. Київ, 2000. – 128 с.
4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. Київ: Видавництво «Радянська школа», 1976. Т.2: Сто порад учителеві. 670 с.
5. Трубавіна І. М. Зміст та форми просвітницької роботи з батьками: науково-методичні матеріали. Київ: УЦДССМ, 2000. 88 с.
6. Федяєва В. Роль сім'ї у вихованні мовної особистості. *Рідна школа*. 2009. № 1. С.3-8.

REFERENCES

1. Bohush A. M., Tryfonova O. S., Kyselova O. (2008). Formuvannia movnoi osobystosti na riznykh vikovykh etapakh: monohrafiia. [The formation of linguistic personality at different age stages: monograph] A.B. Bohush (Ed). Odesa: PNTs APN Ukrainy [in Ukrainian].
2. Vytoky movlennievoho rozvytku ditei doshkilnoho viku: prohrama ta metod. rekomendatsii. [Origins of speech development of preschool children: program and

methodological recommendations] A. M. Bohush (Ed). (1999). Odesa : Maiak [in Ukrainian].

3. Mashovets M. A. (2000). Pidhotovka studentiv do spivpratsi z batkamy ditei doshkilnoho viku: navchalno metodnyi posibnyk. [Training are students for cooperation with parents of preschool children: training methodological guide] Kyiv [in Ukrainian].

4. Sukhomlynskyi V. O. Vybrani tvory. [Selected works] (Vols. 1-5); Vol. 2: Sto porad uchyteliv. (1979). Kyiv: Vydavnytstvo «Radianska shkola» [in Ukrainian].

5. Trubavina I. M. (2000). Zmist ta formy prosvitnytskoi roboty z batkamy: naukovo-metodychni materialy dlia pratsivnykiv sotsialnykh sluzhb, uchyteliv, sotsialnykh pedahohiv, studentiv pedahohichnykh vuziv. [Content and forms of educational work with parents: scientific and methodological materials] Kyiv: UTsDSSM [in Ukrainian].

6. Fediaieva V. (2009). Rol sim'i u vykhovanni movnoi osobystosti. [The role of the family in the education of a linguistic personality] *Ridna shkola - Native school. 1, 3-8* [in Ukrainian].